

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 76 Şubat 2021 & Volume: 14 Issue: 76 February 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

SULTÂN'IN ATIŞ GÜNLÜKLERİ: "TÂRİH-İ TÜFENG-ENDÂZÎ-İ SULTÂN MAHMÛD HÂN-I EVVEL" SULTÂN'S SHOOTING DIARY: "TARİH-I TOFANG-ANDÂZÎ- SULTÂN MAHMUD I KHÂN AL-AWWAL"

Ali DUMAN*

Öz

Türk edebiyatında edebi bir tür olarak karşımıza çıkan rûznâmelerin Osmanlı döneminde ilk defa ne zaman ortaya çıktığına dair kesin bir bilgi yoktur. Ancak 18. yüzyıl ile birlikte özellikle Sultan Mahmud döneminde (1730-1754) birden fazla sır kâtibinin görev yaptığı ve ceride, ruznamçe olarak adlandırdıkları özel veya genel muhtevaya sahip günlükler tuttıkları bilinmektedir.

Eser, 18. yüzyıl için önemli bir eser mahiyetinde olup atış günlüklerini ihtiva ediyor gibi olsa da bu yüzyıl için ve genel Osmanlı tarihi için kayda değer bilgiler içermektedir. Şair/hami ilişkisi, inam ve inayetlerin nasıl verildiği, şairlerin şiirlerini nasıl sundukları, Osmanlı'nın bu döneminde var olan mesire alanları, yalı, köşk ve saraylar; padişahın günlük yaşamı, sportif etkinlikleri, silah teknolojisine duyduğu merak vb. bilgilere ulaşmak için birinci elden kaynak mahiyetindedir.

Bu çalışmada 18. yüzyıl sır kâtiplerinden *Ahmed Bin Hasan* I. Mahmud'un tahta çıkışıyla beraber başlayan ve devam eden 4 yılı kapsayan atış günlükleri, kâtibin bizzat kendinin ve diğer şairlerin bu atışlar için kayıt düştükleri tarih manzumeleri ve nesir olarak ele alınan günlükler irdelenecektir. "Tarih-i Tüfeng-endâzî-i Sultân Mahmûd Hân-ı Evvel" adlı eser tanıtılarak klâsik Türk edebiyatına ve diğer disiplinlere ne gibi katkılar sunabileceği üzerinde durulacaktır.

Kâtibin yeni bir usûl gözeterek tertip ettiğini belirttiği bu eserin şekil ve muhteva özellikleri irdelenerek bir yazma eser olarak tanıtımı yapılacak, içerisinde geçen şairlerin kimlikleri hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Rûznâme, Tüfeng, I. Mahmud, Nişan.

Abstract

There is no precise information about when the rûznâmes (agenda), a literary genre in Turkish literature first appeared in the Ottoman period. However, it is known that several active privy secretaries kept diaries which they called *carîdah*, ruznamche with specific or general content.

As the analyzed manuscript contains shooting diaries, it also bears significant information for the 18th century and Ottoman history. It is a primary source for the poet/mentor relationship, how to make deposits and favors, how poets presented their poems, recreation areas, seaside residences, mansions and palaces that existed in this period of the Ottoman Empire, the daily life of the sultan, his sportive activities, and interest in weapon technology etc.

This manuscript, the shooting diary, written by *Ahmed Bin Hasan*, one of the 18th-century privy secretaries, starting from the ascension of Mahmud I and the following four years, the poems of the secretary himself and other poets' records for these shots and the diaries written as prose will be analyzed. The work titled "Tarih-i Tofang-Andâzî-i Sultân Mahmud Khân al-Awwal" and its potential contributions to the classical Turkish literature and other disciplines will be emphasized.

The form and content characteristic to which the secretary attributed a new style, will be elaborated as a manuscript, and relevant information regarding the poets mentioned in this work will be provided.

Keywords: Ottoman, Rûznâme (Agenda), Tofang, Mahmud I, Badge.

* Kırıkkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD Doktora Öğrencisi

GİRİŞ

Genel anlamıyla *günlük* anlamına gelen *rûznâme* için kaynaklarda benzer isimlendirmeler kullanılmıştır. *Rûz-merre; her günkü, her günlük; rûz-namçe; yevmiye defteri, takvim, günlük hadiselerin yazıldığı defter; rûz-nâme; yevmiye defteri, takvim, günlük hadiselerin yazıldığı kâğıt, gazete, gündem;*(Devellioğlu, 2007, 900) *defter (Tulum,2011, 1516)* gibi anlamlarda kullanılır. “Farsça kökenli birleşik bir isim olup *rûz* (gün) ile *nâme* (mektup) kelimelerinden oluşmuş ve *rûznâmesi* (*rûznâmce*) şeklinde Arapçaya da geçmiştir (Sarıcaoğlu, 2008, 278). Özel anlamıyla *padişahların günlük faaliyetlerinin kaydedildiği tarihi eserler* (Ünal, 2011, 576) dir. Sır kâtiplerinin kaleme aldıkları eserlerine *rûznâme* adını verdiklerine dair bir kayda rastlanmadığı (Sarıcaoğlu, 2008, 278) bilgisi mevcut ancak çalışmaya esas alınan *ruznâmede* eserin yazarının *ruznâmçe* kavramını başlıkta kullandığı¹ ceride kavramını ise hatime bölümünde kullandığı görülmektedir.

Bu kayıtları tutan görevliler için *ruznâmeci, ruznâmçeci, sır kâtibi* gibi isimlendirmeler kullanıldığı bilinmektedir. Sır kâtibi ağalarının terfileri, olağan/olağan üstü görevleri, taşraya çıkmaları, merasimlerdeki yerleri, gelirleri ve çalışma usulleri hakkında birtakım bilgiler temin edilebilmektedir. Sır kâtibi esas olarak padişahın özel kâtibidir; yazı kâğıdı ve diğer yazı malzemelerini boynunda sırma işlemeli bir kesede ve altın dividini belindeki kuşakta taşır. Padişahın kaleme aldığı hatt-ı hümayunu destimâle sardıktan sonra bunu Bâbiâli'ye götüreceği olan telhisçiyeye teslim etmekle görevlidir. (Sarıcaoğlu,2009, 117). *Ruznâmeciliğin* ihdası hakkında net bir tarih bulunmamaktadır (Pakalın, 1993, 61). Ancak Fâtih Kanunnâmesinde ehl-i mansıb sınıfta yer aldığı (Pakalın, 1993, 61) bilgisine yer verilir. Sonraki yüzyıllarda yerini mâbeyin başkâtipleri alır. *Sır kâtiplerinin yerini alan mâbeyin başkâtipleri görevden ayrıldıktan sonra daha çok hâtırat türü kabul edilebilecek tarih çalışmaları kaleme almışlardır. Bunlar arasında Abdülhamid Ferid Efendi / Paşa, Âtıf Bey, Küçük Said Efendi / Paşa, Tahsin Efendi / Paşa, Ali Cevat (Açıkalın), Halit Ziyâ (Uşaklıgil) ve Ali Fuat'ın (Türkgeldi) eserlerini belirtmek mümkündür (Sarıcaoğlu, 2008, 280).*

Bu yazıda İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonunda 34 AE Tarih 920'de kayıtlı I. dönemi sır kâtiplerinden *Ahmed Bin Hasan'ın "Tarih-i Tüfeng- endâzi-i Sultan Maḥmud Ḥân-ı Evvel"* adlı eseri biçim ve içerik olarak tanıtmaya çalışılacaktır.

Ruзнâmenin Biçimsel Özellikleri ve Düzeni

Ruзнâmenin fiziksel tavsifi:

Eser İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonunda 34 Ae Tarih 920 numarasıyla kayıtlıdır. Ferağ Kaydında “*Tarih-i Tüfeng-endâzi-i Sultan Maḥmud Ḥân-ı Evvel*”² şeklinde sonradan kayıt düştüğü anlaşılmaktadır. 197x180,149x85 mm. ebatlarında 50 yaprak ve her bir yaprak 19 satırdan ibarettir. Arap/nesih yazı türü ile yazılmış olup başlıklarda kırmızı mürekkep tercih edilmiştir. Sayfalar cetveli, sırtı ve kenarları meşin, miklepli, ebru kâğıt kaplıdır.

(Başı)

Bâ'is-i nikâşte-i şahâyif-i ber-i'tibâr

Ve bâdî-i nemîka-i vekâyi'-i 'acibü'l-âşâr

Budur ki her pâdişâh-ı celilü's-şân ve her şehriyâr-ı ma'ârif-nişânîñ nâm-ı sa'âdet-'unvân-ı hidivânelerin müş'ir ve evşâf-ı âdâr-ı dilrânelerin müzekker olan vekâyi'-i maḥmidetleri zamân-ı sa'âdetlerinde zabt u taḥrîr ve silkü'l-le'al taşîr kılınmak i'tiyâd-ı vekâyi'-nüvisân-ı şehriyârî olmağın bu 'aşr-ı bâhirü'n-naşr ve'z-zaferde pâdişâh-ı rûy-ı zemîn, sāye-i elṭâf-ı Rabbü'l-'âlemîn ebü'l-megâzî es-Sultân ibn es-Sultân Maḥmud Ḥân-ı Gâzî ḥalledallâhu mülkehu ve ebbede salṭanatehu ḥazretleriniñ ki merâyâ-yı tab'-ı şâhânelerinde envâ'-ı ma'ârif-i cilveger ve rüşenâ-yı nihâd-ı mülükânelerinde her dürlü 'avârif-i ziyâ-güster, her hünerde kârger, her ma'rifetde behrever gelmemişdir.

(Sonu)

Ben de ḥatmine du'â-güne didim târîḥ için

Ḥamdü lillâh bu ceride oldı itmâma rehin (1147)

¹ Bkz. *Ruзнâme*, yk. 34^a.

² Eser, kitap olarak yayıma hazırlanmaktadır.

Gerek rûznâmedeki başlıklardan edinilen bilgilere göre gerek eserin sonunda yazarın bizzat belirttiğine göre eser (H.1143/M.1730) yılında yazılmaya başlar ve (H.1147/M.1734) tarihinde sona erer.

Kâtip *Ahmed*³ eserin mukaddime bölümünde Sultan Mahmud'un çeşitli meziyetlerinden bahsederken onun hat sanatında iyi olduğu, özellikle tüfek atışlarındaki ilmi ve maharetinin asla kıyas kabul etmeyecek düzeyde olduğu bilgisine yer verir.⁴

Ahmed Bin Hasan/Kâtib-ı Sır: Mürettip, Hattat, Şâir

Kâtibin hayatı ile ilgili bilgi *Tuhfe-ı Hattâtin'* de geniş bir şekilde yer almaktadır. Kaynakta yazarın adı *Ahmed Bin Hasan (Kâtib- ı Sır)* olarak kayıtlıdır. "Mahrûse- ı Bursa'dan gelip Enderûn-ı Hümâyun'da niçe zaman "*Hıdmetü'l-mülûk nısfü'l-sülûk*"⁵ tarikine sâlik ve Sultan Ahmet Han'ı Sâlis'e Kâtib- i Sır olup takarrübi şehensâhiye mâlik olmuşken hâline münasip zeâmetle çerâğ olup Ayasofya-i Kebir Mahallesi'nde Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nde mukabilinde vâki' şitâiyyelerinde ve Üsküdar'da mâlik olduğu sayfiyye sahil-hânelerinde sakin olurdu. Saray-ı Âmirede iken hüsn-ı hatt-ı sülûs ü neshi ve fenn-ı tezhibi Kâtib-i Saray-ı Sultânî Bursalı Hezârfen Mehmed Efendidi'den ta'allüm ile resîde- i kema1 ve izn ü icâzetle iclâl olunup vâlidesini üstadına tezvic eylemişti." (MüstakıMZâde, 2011, 62).

Aynı eserde MüstakıMZâde'nin (2011) bildirdiğine göre bizzat kendi el yazısıyla Kur'an-ı Kerim yazarak, cilt ve tezyinatı gibi aşamaları da bizzat kendisi yaparak Medine'ye fazla sayıda Kur'an'ı hediye olarak göndermiştir. "*Hüsn-i hat erbâbi olan kimesne kitâbette ancak onun nısfını icrâ eder, ziyâret-i âsârda sahibinin kemali muza'af mülâhaza olunmak gerekir*" sözüyle meşhur olduğu bildirilmektedir. H.1174/M.1760 senesini zi'l-ka'desinde vefat ettiği ve Üsküdar Tunusbağı yakınlarında Sadr-ı esbak Maktûl Ali Paşa civarına defnedildiği bilinmektedir (MüstakıMZâde, 2011, 63).

Tuhfe-ı Hattâtin'de yer alan bilgiye göre sır katibi olarak III. Ahmed (1703-1730) döneminde *Ahmed*'in yer aldığı bilgisi mevcutken I. Mahmud döneminde görev aldığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

Ahmed, I. Mahmud döneminin başında sır kâtibi olduğuna eserin mukaddime ve hatime bölümünde yer vermiştir. Hatime bölümünde bizzat eserin ne zaman başlayıp bittiği bilgisine yer vererek kesin bir sınır çizer. Kâtip, adının *Ahmed (Kâtib-i Sır)*⁶ olduğunu belirterek Sultanın bazı mekanlardaki talim ve atışları kaydetmesi için görevlendirildiği bilgisine mukaddime bölümünde yer verir.⁷ Kaydettiği atışların sonunda kendisinden bahsederken, Kâtibü'l-hurûf, nâmıku'l-huruf, râkım'ul-hurûf, muharirü'l-fakir, gibi unvanlar kullanmaktadır.

Uzun tarafından (2013) tanıtılan ve I. Mahmud dönemine ait benzer bir rûznâmede⁸ Ahmed ismini kullanan kâtibin kim olduğuna/olabileceğine dair kesin bir hükme varılamadığı görülmektedir. Çalışmaya esas aldığımız ruznâmede yer alan tespitlerden hareketle aynı kâtip olabileceğine dair ciddi emâreler vardır.⁹ Çalışmaya esas aldığımız bu eser içerik olarak I. Mahmud'un atış günlükleridir. Uzun'un (2013) tanıttığı ruznâmenin de büyük bir bölümünün Sultan'ın atış günlüklerine ayrıldığı bilinmektedir. "Günlük program içerisinde en çok dikkati çeken faaliyetlerden birisi de Pâdişahın atış talimine olan merakıdır. Neredeyse her gün ve çoğunlukla hususi tüfenkleri ile padişahın testiler üzerine atış yaptığı hususunu ruznâmenin her varlığında görmek mümkündür."¹⁰

³ Kaynaklardan anlaşıldığı üzere eserin müstensihî/müellifi kâtip Ahmed Bin Hasan (Kâtib-ı Sır) olduğu için makalede bu isimlendirme tercih edilmiştir.

⁴ yk. (2^a) "... 'ilm-ı tüfeng- endâzide hünerleri hâdden efzûn ve kıyasdan birün olup..."

⁵ Meliklere hizmet, sülûkun yarısıdır.

⁶ Ruznâme, (yk. 2^a).

⁷ Aynı Ruznâme: (yk. 2^a).

⁸ Uzun, E. (2013). Sultan I. Mahmud'a Ait Bir Ruznâme (H. 1147/M. 1734). *Electronic Turkish Studies*, 8(7). s.694

⁹ Bkz. Aynı Makale s.694. "Ruznâmeyi yazan kâtibin kimliği hakkında çok mahdud da olsa metin içerisinde birtakım bilgilere ulaşabilmek mümkündür. Ruznâmenin sonlarına doğru yazılan bir bilgiden adının Ahmed olduğunu, kendisine Şam'da bir zeamet verildiğini ancak bunun gelirinin yetersiz olması üzerine, Sivas'ta başka bir zeametle çerağını talep ettiğini ve bu talebinin kabulü üzerine mesrur ve handan olduğunu beyan etmektedir."

¹⁰ Aynı makale (Uzun, 2013,694).

Ahmed isimli kâtibin/kâtiplerin aynı tarihlerde ruznâme için görevli olmaları, aynı ismi taşımaları, çağdaşı denilebilecek diğer sır katiplerinden *Salâhi ve Hıfzî*¹¹'nin tarih manzumelerine yer vermiş olmaları mânidardır. Buradan edinilen bilgiye göre Uzun (2013)¹² tarafından tanıtılan ruznâme (H.1147/M.1634) yılı içerisinde 4,5 ay gibi kısa bir süreyi kapsamaktadır.¹² Çalışmaya esas alınan ruznâmeyi ise *Kâtip Ahmed*, padişahın cülûsundan yaklaşık iki ay¹³ sonra yazmaya başladığını ve 4 yıl¹⁴ sonra bitirdiğini belirtir. Ayrıca Kâtip, I. Mahmud'un (1630- 1754) cülûsundan beri görevde olduğu bilgisini verir.¹⁵ Kâtibin *ceride* diye nitelendirdiği eserin de muhtevası genel bir ruznâme olmayıp sadece Sultanın atış günlüklerinden ibarettir. Eserin hatime bölümünde diğer muhtevalara sahip ruznâmelerin günü gününe kaydedildiği bilgisi de mevcuttur.¹⁶ *Ahmed*'in göreve başladığı H.1143/M.1730 ile görevinin sonra erdiğini tahmin ettiğimiz ve eldeki ruznâmenin bitiş tarihi de olan H.1147/M.1734 arasında farklı mecmualarının olduğu anlaşılmaktadır.

Ruznâmenin Muhtevası

Eser tertip edilmiş bakımından orijinal bir yapıya sahiptir. Nazım ve nesrin oluşturduğu bir yapı tercih edilmiştir. Kâtip, yenilik ve orijinallik kaygısıyla eseri meydana getirdiğini dile getirir. Öncelikle Sultan'ın atış yaptığı mekân, kişiler, nasıl atış yaptığına ve kaç metreden nişan alıp vurduğuna dair anekdotlar nesir olarak kayda geçildikten sonra, vak'a'ya yönelik bizzat kâtip tarafından ya da saraya yakın şairler tarafından bir tarih manzumesine yer verilmektedir. Mensur kısımların başında kırmızı mürekkep tercih edilmiştir. Bu başlıkların sanatsal değeri oldukça yüksektir. Direkt tarihin belirtilmesi yerine söz oyunları ve türlü sanatlarla zaman tedai ettirilmiştir. Sultan hem türlü mesire yerleri, sportif alanları, kasr köşk gibi mekânları ziyaret eder hem de buralarda atışlar yapar. Yapılan atışların kimi yıllarda artış gösterdiği görülmektedir. Mesela, M.1734'te altı ay içerisinde 28 atış yapar. Bu yıl içerisinde en fazla atış yaptığı ay sonbahara denk gelen *Cem.Evvel ayındır. 2-3 günde bir atış yaparak 10 atış yaptığı görülmektedir. (Bk. Tablo1)*. Sultan haftanın belirli günlerini (*Cumartesi, Perşembe, Salı*) atış için daha çok tercih ederken (*Cuma ve Pazartesi*) günleri ya hiç atış yapmamış ya da çok az tercih etmiştir. En az atış yaptığı ay Ramazan ayıdır. Ramazan ayında sadece bir defa atış yapmıştır. Eser muhteva olarak Osmanlı tarihinden edebiyatına, mimarisinden coğrafyasına, spordan savaş sanatına, ekonomiden sanata birçok veriyi barındırmaktadır. Yeni bilgilerle¹⁷ kayıp bazı tarihî vesikaların¹⁸ eksikliğini giderecek mahiyette bilgiler ihtiva etmesi açısından önemi haizdir. Bu tarihlerde tüfeng ustaları¹⁹, Sultan'ın yurt dışına kaçırılan tüfeği²⁰, (bkz. Resim 1) bazı atışların kasr, köşk vb. yerlere yazılarak tarih düşüldüğü²¹, şuara-yı enderunda²² ve birunda²³ görev alan

¹¹ Sultan I. Mahmud'a Ait Ruznâmeler için Bkz. Aynı makale (Uzun, 2013,).

¹² Aynı makale s.694

¹³ (yk. 2^b) "... İşbu biñ yüz kırk üç mäh-ı cemâziyü'l- evveli senesiniñ yirminci olan yeğşembe de..." bilgisi yer alır. Diğer taraftan Sultan I.Mahmud'un tahta çıkışı 19 Rebülevvel 1143 (2 Ekim 1730) olarak bilinmektedir.

¹⁴ Aynı Ruznâme: (Yk.49^b)... "...ilm-ı tüfeng- endâzide olan hünerleri hâdden efzün ve kıyasdan birün olmağla ibtidâ-ı cülûs-ı hümayun celadet-makrunlarında biñ yüz kırk yedi senesi mäh-ı cemâziyü'l-âhiresiniñ ruz-ı aşereden kâmile sine gelince muvaffak hizmet-ı kitabet-ı cihândâri...

¹⁵ Aynı Ruznâme: (yk.49^b).

¹⁶ Aynı Ruznâme: (yk.50^a).

* (M.1730-1734) Yıllar arasında sonbahar mevsimine takabül eden aylar.

¹⁷ Âtîf Kahraman, "Osmanlı Devletinde Spor adlı eserinde "Tüfenk Atıcılığı" bölümünde III. Ahmed, I. Mahmud, III. Osman, I.Abdülhamid gibi bazı padişahların tüfenk atarak nişan vurduğuna ve taş diktğine dair bilgiye rastlayamadığını belirtir. (Bkz. s.526)

¹⁸ Sarıcaoğlu, I.Mahmud dönemine ait bazı ruznâme ve 1731-1735 ve 1738'den sonraki notlarının bugün için kayıp olduğu bilgisine yer vermektedir (Sarıcaoğlu, DİA).

¹⁹ Hacı Mustafa Yapımı Tüfeng için Bkz: Ruznâme yk.17^a.

²⁰ Sultan'ın (H.1143/M.1630) yılına ait bir atışta kullanılan silah için ...zât-ı şâhânelerine mahşuş olan tüfeng-i cevher-dârlarıyla... Bkz. Ruznâme 7^a

Sultan'ın (H.1145/M.1632) tarihi kayıtlı yurt dışındaki çeşitli mücevheratla tezyin edilmiş paha biçilmez silahı için Bkz. Resim 1.

²¹ Yüz seksen gez mesafeden yapılan atışta 7 adet sürahiyi sırasıyla vurduğu ana tarih düşen Yakub Ağanın şirmin atışın yapıldığı mevkide bulunan Gülhane Kasrı'na tarih düşürülmesini emreder. Bkz. Ruznâme 7^a

²² Hıfzî (*Reb.Âhîr* 8.Günü H.1144'te şuara-yı Enderun Bkz Ruznâme, yk.10^a. Salâhî, Safer 6 (H.1145'te) şuara-yı Enderun olarak tanıtılır. Bkz. Ruznâme 14^b.

²³ Şuara-yı Birün olarak nitelendirilen Rahmi bu tarihte (H.1145) Tersâne-ı Âmirede *mahzen-ı çûp'te* kâtiptir. Bkz: Ruznâme yk.17^a

şairler ve bunların şiirlerini nasıl arz ettikleri ve eserleri sonunda gördükleri inam ve inayetler²⁴ hakkında bilgiler mevcuttur.

(Resim 1)²⁵: Sultan I.Mahmud'un yurt dışındaki silahı

Yıl/Ay	(M.1730)	(M.1731)	(M.1732)	(M.1733) ²⁶	(M.1734)	Aylık Atış
Muḥarrem	-	-	-	3	5	8
Şafer	-	-	1	1	5	7
R.Evvel*	-	-	1	2	2	5
Reb.Âhir*	-	2	-	2	4	8

²⁴ Örneğin Kırımlı Rahmi Sultanın atış mahalinde sunduğu tarih manzumesine karşılık kendisine bir zer- mahub (altın)para ödül verilir. Bkz. Aynı Ruznâme, aynı yer.

²⁵ <https://tr.pinterest.com/pin/75364993747320377/visual-search/>

Bu silah altın, gümüş, elmas, zümrüt ve yakutlarla kaplanmış bir tüfek. Ayrıca tüfekte birçok gizli bölme var. Bu bölmelerde aynı şekilde değerli taşlarla süslenmiş bir dizi hançer ve kalem ile birlikte işlenmiş semboller bulunmaktadır. Detaylı bilgi için Bkz. <https://steemit.com/life/@wagner32/sultan-1-mahmud-un-paha-bicilemez-tuefegi>

²⁶ 1733' için tutulan ruznâmede iki ayın kayıtlarında takdim/tehir uygulanarak kronoloji bozulmuştur.

Cem.Evvel*	2	-	-	4	10	16
Cem.Âhir	3	1	-	1	2	7
Receb	1	1	1	-	-	3
Şa'ban	2	1	1	-	-	4
Ramazân	-	1	-	-	-	1
Şevvâl	2	-	1	-	-	3
Z.Ka'de	2	1	3	-	-	6
Z.Hicce	2	-	2	3	-	7
Toplam	14	7	10	16	28	75

Tablo 127: Sultan I.Mahmud'un (M.1730)- (M.1734) yılları arasında yaptığı atışların ay ve yıllara göre dağılımı.

Ruznâmede Yer Alan Şairler ve Şiirleri

Şair	Şiir Sayısı ve Bulunduğu Yaprak
Ahmed(Kâtib-ı Sır) ²⁸	(48 manzume) yk. 2 ^a -2 ^b , 2 ^b -3 ^a , 3 ^a , 3 ^b , 4 ^a -4 ^b , 5 ^b , 6 ^a , 6 ^b -7 ^a , 9 ^a , 10 ^a , 10 ^b , 11 ^b , 12 ^b ,14 ^a , 14 ^b ,15 ^b - 16 ^a - 16 ^b , 15 ^b ,16 ^b 18 ^b -19 ^a , 20 ^b , 21 ^a -21 ^b , 21 ^b - 22 ^a , 22 ^b -23 ^a , 24 ^a , 24 ^b , 26 ^b -27 ^a , 27 ^a -27 ^b , 28 ^a , 28 ^b , 32 ^a -32 ^b , 33 ^a , 33 ^b -34 ^a , 36 ^a , 36 ^b , 37 ^a -37 ^b , 38 ^a , 38 ^b , 39 ^b -40 ^a , 40 ^b -41 ^a , 43 ^a , 43 ^b , 44 ^a -44 ^b , 45 ^a , 45 ^b -46 ^a , 46 ^b , 46 ^b -47 ^a , 47 ^a -47 ^b , 48 ^b , 49 ^a -49 ^b , 50 ^b .
Hıfzî ²⁹	(7 manzume) yk. 11 ^a , 11 ^b -12 ^a , 13 ^a -13 ^b , 26 ^a -26 ^b , 30 ^a , 30 ^b , 42 ^a .
Salâhî ³⁰	(12 manzume) yk.4 ^b , 7 ^b -8 ^a , 15 ^a ,18 ^a , 19 ^a -19 ^b , 23 ^b , 29 ^a , 31 ^a , 34 ^b , 35 ^a , 39 ^a , 41 ^b , 42 ^b
Piri-zâde Sâhib Efendî ³¹	(2 manzume) yk.25 ^a -25 ^b .
Rahmî(Kırımı) ³²	(1manzume) yk.17 ^b . ³³
Yakub Ağa ³⁴	(1 manzume) yk.7 ^a -7 ^b
Rikabdâr Hüseyin Bey	(1manzume) yk.8 ^a -8 ^b .

Tablo 2: Ruznâmede (7 şahsa) ait toplamda (72) şiir bulunmaktadır.

²⁷ Hicri tarihlerin miladiye dönüştürülmesinde TTK'nin bağlantıdaki programı kullanılmıştır. Bkz. <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>

²⁸ Ruznâmenin mürettibi/yazarı

²⁹ "Hıfzî Ağa'nın hayatı hakkında en ayrıntılı ve güvenilir bilgi Müstakimzâde Sadeddin Efendî'nin Tuhe-i Hattatın adlı eserinde bulunmaktadır. İstanbullu olan Mehmed Hıfzî mukâtaât mütezimlerinden Süleymân'ın oğludur." Hıfzî ve Salâhî, Ahmed Bin Hasan'la çağdaş olduğu ve I. Mahmud Dönemi sır katipleri oldukları için birlikte çalışmış olmaları oldukça muhtemeldir. Benzer şekilde Sır Katibi olduğu bilinen ve aynı zamanda Ahmed Bin Hasan gibi mürettib, tashi, gibi faaliyetlerde bulunan Hıfzî hakkında detaylı bilgi için Bkz. Aynur, Hatice, Şen, F. (2019). Hıfzî Ağa'nın (ö. 1173/1759-60) I. Mahmud İçin Yazılan Şiirler Mecmûası (TSMK-Revan 1977) Üzerine, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Ustalara Saygı-I: Prof. Dr. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz'a Armağan, 39-73, DOI: 10.34083/akaded.653182

³⁰ Salâhî'nin kayıtlarda I.Mahmud'un cülûsu için tarihi vardır şeklindedir. Oysa çalışmamızdaki ruznâmede 12 tarih manzumesi vardır. Şairin bu döneme ait farklı olaylara ait tarih manzumeleri olabileceği muhtemeldir. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/salahi-salahaddin>

³¹ Mehmed Sâhib Efendi, 1085 / 1674'te İstanbul'da doğdu. Babası Yeniçeri ağalarından Piri Ağa'dır. Babasına nisbetle Piri-zâde adıyla tanınmıştır. Küçüklükten itibaren iyi bir eğitim alan Mehmed Sâhib, devrinin önemli âlimlerinden Şeyh Süleyman Efendi, Tâhir Efendi ve Bursalı İshak Efendi'den dersler aldı, Şeyhülislam Mirzâ-zâde Efendi'nin hizmetinde bulundu ve Sultan II. Mustafa'nın devrinde mülazemet aldı. Daha Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin kitapçılık hizmetinde bulundu.

Detaylı bilgi için Bkz.<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/pirizade-mehmed-sahib-efendi>

³² Mustafa Rahmî Efendi, şair ve vakanüvis olup Kırım Bahçesaraylıdır. Kırımı Rahmî Efendi adıyla bilinir." Detaylı bilgi için Bkz. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rahmi-mustafa-rahmi-efendi>

³³ Padişaha sunulan kıt'a şairin divanında yer almamaktadır, Bkz: Ruznâme, yk.17^a.

SONUÇ

Klasik Türk edebiyatında tarihsel değişim ve dönüşümü fark edebilmek adına yeni edebî türlerin (ceride/rûznâme) tespiti oldukça önemlidir. Bu eser, I.Mahmud döneminde bizzat padişahın hemen yanında olan kişi tarafından kaleme alınmış olması ve günü gününe kaydedilmesi bakımından birinci el kaynak hüviyetindedir. Dönem hakkında ve padişah hakkında eksik bilgileri gidermek, bu tür eserler sayesinde birçok yeni bilgiye sahip olmak mümkündür. Sultanların yaşamlarında iz bırakmış her türlü değişim dönüşüm bu “ceridelerde” yerini almıştır. İstirahat için gezdikleri, köşk, kasr, saray, sportif mekanlar, sahil ve mesire yerleri, camiler, kayıt altına alınmıştır. Gezinti ve av için özellikle tercih ettiği günler ve gezmekten hoşnut olduğu/olmadığı mekân ve mahfiller de yer almıştır. Padişahın savaş ve silah sanatına ilgisi esere yansımıştır. Altın işlemeli ve tezyin edilmiş silahlar ve bu silahları yapan ustalar da eserde zikredilmiştir. Bu kayıtları düşen kâtipler mekân tasvirlerine yer vererek dönemin devlet erkanını tanıtır. Bu durum, Sultan’a yakın kişilerin tanınması açısından oldukça önemlidir. Rûznâme, bilinen bazı şairlerin bilinmeyen şiirlerinin ya da yeni şairlerin tanıtılması açısından oldukça önemlidir. Şairlerin padişaha nasıl şiir sundukları, karşılığında aldıkları in’am ve inayetler ile ilgili aydınlatıcı bilgiler de muhtevirdir. İstanbul’un yaşam tarzı, yenilikleri, mimarisi ve kültür sanatı açısından değerlendirildiğinde bu eserin İstanbul şehir tarihine ciddi katkılar sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Aynur, Hatice; Şen, F. Meliha (2019). Hıfzî Ağa’nın (ö. 1173/1759-60) I. Mahmûd İçin Yazılan Şiirler Mecmûası (TSMK-Revan 1977) Üzerine. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Ustalara Saygı-I: Prof. Dr. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz’a Armağan*, 39-73, DOI: 10.34083/akaded.653182
- Devellioğlu, F. (2007). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Haz. A. Sami Güneşçâl, 24.Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Kahraman, Âtîf (1995). *Osmanlı Devleti’nde Spor*. 1. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Müstakimzade Süleyman Sadeddin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn*. haz. Mustafa Koç, İstanbul: Klasik Yayınları, 2011.s.62
- Pakalın, M. Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. 3, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sarıcaoğlu, Fikret (2008). Rûznâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (c.35, ss. 278-281), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sarıcaoğlu, Fikret (2009). Sır Kâtibi/ Osmanlılar’da. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (c.37, ss.117-118), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tulum, Mertol (2011). *17. Yüzyıl ve Türkçesi Söz Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzun, Efkân (2013). Sultan I. Mahmud’a Ait Bir Ruznâme (H. 1147/M. 1734). *Electronic Turkish Studies*, 8(7), s. 694
- Ünal, Mehmet Ali (2011). *Osmanlı Tarih Sözlüğü*. İstanbul:Paradigma Yayınları.
- <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rahmi-mustafa-rahmi-efendi> E.T. 02.02.2021
- <https://steemit.com/life/@wagner32/sultan-1-mahmud-un-paha-bicilemez-tuefegi> (E.T. 02.02.2021)
- <https://tr.pinterest.com/pin/75364993747320377/visual-search/> (E.T. 02.02.2021)
- <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/pirizade-mehmed-sahib-efendi> (E.T. 02..02.2021)
- <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/salahi-salahaddin> E.T.02.02.2021